

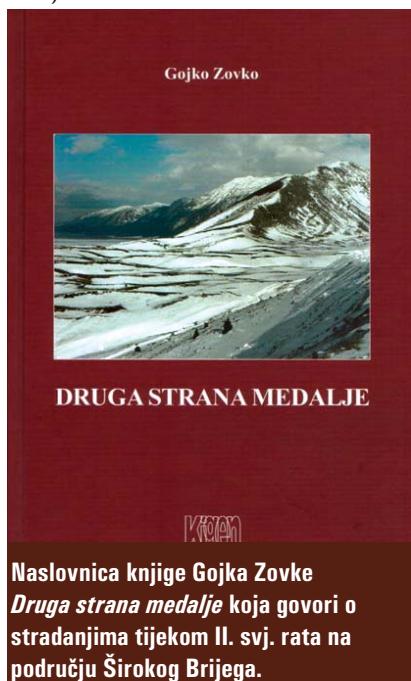
Ugledni hrvatski pravnik koji, između ostaloga, ima iskustvo obrane haaških uhićenika, govori o komunizmu i o zločinu počinjenom 1945. u Mačju.

PROTIV NAMETNUTOG ZABORAVA

Jesmo li znali za komunističke zločine ili jesmo li trebali znati? Narod je znao!

► Piše: Tomislav Jonjić

Stotinama je puta od 1990. naovamo ponovljena tvrdnja da se za postojanje onoga što nazivamo Bleiburgom i Križnim putem »nije znalo«. A ako se nije znalo, nije se imalo o čemu pisati, nije se imalo o čemu misliti niti o čemu suditi. Drugim riječima, ni Bleiburg ni Križni put nisu ni mogli postojati kao čimbenici koji bi sudjelovali u oblikovanju naše svijesti – ni u našemu ljudskom, etičkom ili pak političkom određenju.

No, tvrdnja da se »nije znalo« nije samo u službi alibija za sve one koji su podupirali jugoslavensku državu i njezin komunistički režim, nego je – makar se to na prvi pogled i ne vidjelo – ujedno

u službi umanjenja zločina. Jer, može se »ne znati« samo za one zločine čiji su razmjeri neveliki, a žrtve relativno malobrojne. A zločini poput onih koji su se dogodili na Bleiburgu i Križnome putu, a za koje danas, bez ikakva pretjерivanja, možemo kazati da su pogodili gotovo svaku hrvatsku obitelj, po svom su opsegu i oblicima toliko veliki i tako zastrašujući da se za nj jednostavno nije moglo ne znati. Oni koji su

htjeli znati, znaли су! Moglo se se dizati veo s nametnute nagadači o broj- šutnje o komunističkim kama ubijenih, zločinima. Međutim, sve to o mjestima i o nije dugo trajalo jer se veo načinima njihova zaborava ponovno nadvija smaknuća, o žrtvama partizanskih zločina.

imenima nepo- srednih počinitelja, ali – uz mrvu poštenja – nije bilo moguće »ne znati« da se nešto duboko mistično i zastrašujuće krije iza onih stihova koje je pisac ovih redaka čuo još kao dijete, svakako u predškolskoj dobi, krajem šezdesetih ili početkom sedamdesetih godina XX. stoljeća: *Maribore, da si malo bliže, / Mi bi braći okitili križe. // Maribore, da si u Veljacin', / Kitili bi križe rodjacin...*

Ti stihovi, kao i stotine sličnih, u pravilu se nisu pjevali, nego su poluglasno recitirani ili šaptani, izgovarani u različitim zgodama kao svojevrsna molitva i zavjet: ubijenima da ne će biti zaboravljeni, živima da ne zaborave. Ta se

molitva i taj zavjet, naravno, nije odnosio samo na one poubijane u proljeće 1945. Njime su obuhvaćene i razne postaje tog istog križnog puta: one u Borićevcu i u Krnješi, u Prijedoru i u Španovici, one na Daksi i one na Širokome Brijegu, u Ruševu i u Gospiću. Sve su to žrtve istoga ubilačkog stroja, sve su ubijene zbog iste nespremnosti da se odreknu istih idealova. I za sve njih se, tobože, »nije znalo«...

Početkom devedesetih godina prošloga stoljeća učinilo se da je došlo vrijeme da se sve tajne doznaјu.

Raspad jugoslavenskoga komunističkog sustava omogućio je da na jame, škrîpe i skrovita grobišta, koja su dotad kriomice pohodili samo rijetki koji bi o blagdanima ili obljetnicama izmolili Očenaš i zapalili svijeću, sada dođu novinari, fotoreporteri i televizijske kamere. Okrutnost i razmjeri počinjenih zločina šokirali su javnost onemogućujući bilo komu da sudbinu hrvatskih (i slovenskih, srpskih, ruskih i drugih) vojnika i civila u svibnju 1945. promatra ravnodušno, kao fusnotu netom završena rata.

Nitko više nije imao nikakva prava na zaborav, a ni izgovora za šutnju. Kao što su nekad, u vremenu svog nastanka, značili pobedu

neslobode i nasilja, Jazovka, Bleiburg i Križni put u novo su doba postali znacima slobode i mira. A u svijetle stranice naše povijesti uči će i činjenica da su ta stravična stratišta postala mjestom i simbolom praštanja. Ni na jednomete guberniju Hrvata nisu izrečene riječi mržnje, ni s jednoga nije upućen poziv na osvetu. Naprotiv, hrvatski su svećenici, redovnici, svjetovni intelektualci i rodbina žrtava u svakoj prigodi pozivali na oprost i mirenje. Podsjećali su na tragične pouke povijesti i na potrebu da se svim zločinima i svim zločincima pristupi na isti način, da se znanstveno istraže i utvrde, da se osude u ime Boga i čovjeka kako bismo se nakon toga i kao kršćani i kao Hrvati okrenuli zajedničkoj budućnosti.

I umjesto da se to doista dogodi, ponovno je nastupilo razdoblje šutnje. Reflektori su isključeni, a knjige i brošure o tim tragičnim događajima tih su povučene iz knjižarskih izloga i pohranjene u polumrak donjih polica. Začudnom brzinom i temeljitošću, sadržaj pojmova *Bleiburg* i *Križni put* sveden je na uopćenu predodžbu lišenu onih najdubljih i najdramatičnijih tonova koje pojedinačne sudbine daju slici povijesti jednog naroda, slici slikanoj širokim potezima. Suvremeni »ribari« ljudskih duša naučili su da o američko-mezogradanskem ratu ili o ruskoj boljševičkoj revoluciji više govore filmovi o sudbinama pojedinaca (poput poznatih filmskih epova *Zameo ih vjetar*, *Doktor Živago*), negoli desetci suhoparnih i učenih studija. U tom smislu vjenčani prsten Leona Hegera s ugraviranim imenom njegove supruge, koji je 1992. pronađen u Maceljskoj šumi i potom predan njegovoj izabranici Zori koja se, noseći par-

**Trenutni hrvatski predsjednik
Stjepan Mesić svako malo objašnjava
»velike« dosege komunističke borbe.**

njak tog prstena, skoro pola stoljeća nadala da je njezin muž ipak preživio, nije beznačajna epizoda s ruba poratnoga kaosa u kojem stradaju milijuni bezimenih, nego rječito i upečatljivo podsjećanje na to da jame i grobišta od Austrije do rumunjsko-srbijanske granice i Makedonije kriju desetke, možda stotine tisuća pojedinačnih tragedija. Jer, i ubijeni su imali oca i majku, možda mladića ili djevojku, muža, ženu ili djecu. I ubijeni su imali svoje snove i svoje planove, svoje vrline i mane, svoje osjećaje i misli. Njihovim smaknućem nije smaknut samo »narodni ili klasni neprijatelj«, nego je ubijen čovjek, biće stvoreno na slicu i priliku Božju.

I da bi se to smaknuće i dalje moglo ignorirati, trebalo ga je obezličiti, učiniti ga anonimnim, utopiti ga u masi.

U Hrvatskoj i u BiH to se i dogodilo. Rat koji nam je nametnut iskorišten je kao izlika za novu šutnju. U medijima koji su svoju tržišnu i političku ekspanziju doživjeli upornim pisanjem o pojedinačnim ispadima i ekscesnim zločinima pojedinaca iz hrvatskih oružanih snaga, one druge, hrvatske žrtve iz Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata,

uporno su prešućivane. Osim u niskonakladnim, autsajderskim publikacijama koje vegetiraju kao stanoviti psihološko-politički ventil, u velikim i utjecajnim »nacionalnim« priopćajnim medijima svako se zanimanje za desetke i desetke tisuća smaknutih bez suda i suđenja često izravno, a još češće neizravno, poistovjećuje s natražnjaštvom, zasukanošću, primitivizmom, čak i nekrofijom. U kulturi koja je izrasla iz kršćanskih korijena – kojima se teško uspijevaju oteti i oni koji se nadahnjuju nekršćanskim, ponekad i protukršćanskim ideologijama – ništa nije postalo tako nepopularno i politički nekorektno kao lojalnost uspomeni na žrtve i spremnost na odavanje pjeteta umorenima bez suda i prava na obranu.

Sudbina maceljskih žrtava zorno ilustrira tu klimu u demokratskoj hrvatskoj državi.

U Franjevačkom samostanu u Krapini od sredine 1945. kao relikvije se čuvaju ostatci krunica i medaljice koje su putem prema stratištu odbacivali ubijeni svećenici i bogoslovi. Žitelji tog dijela Hrvatske sjećaju se kako su u svibnju i lipnju 1945. na neobilježenim stratištima ubijene rijeke ljudi, a samostanska kronika potanko bilježi imena 21 svećenika i bogoslova iz različitih biskupija i provincija, koji su svoje posljednje dane proveli u Krapini. U samostanu su bila sedmorica iz Franjevačke provincije Bosne Srebrenе i trojica iz Hercegovačke franjevačke provincije. U župnome je dvoru boravilo pet pripadnika Vrhbosanske nadbiskupije, tri pripadnika Đakovačke i jedan Krčke biskupije te dva pripadnika Zagrebačke nadbiskupije. Nitko nije suđen. Ničija odgovornost

nije utvrđivana. Bili su krivi jer su bili Hrvati i jer su bili katolički svećenici i redovnici. Pripadnici Jugoslavenske armije odvezli su ih kamionima. Svi su ubijeni u noći između 4. i 5. lipnja 1945. kod Lepe Bukve u Maceljskoj šumi.

Prema tvrdnjama partizana, pripadnika Jugoslavenske armije i Mladena Šafračka, dužnosnika vojne OZN-e, u svibnju i lipnju 1945. u Maceljskoj je šumi ubijeno oko 13.000

ljudi. Pokopani su u više od 130 jama. Neki od ključnih izvršitelja tog zločina – čiji trag vodi do najviših vrhova komunističkog režima u Hrvatskoj i u Jugoslaviji – doživjeli su raspad Jugoslavije i stvaranje demokratske Hrvatske, a neki su živi i danas. Iako su javno prokazani kao masovni ubojice, nisu zatražili sudska zaštитu od takvih optužaba, možda i zbog toga što su znali da im ne prijeti nikakva stvarna opasnost od sudske progone u Hrvatskoj. Ako su tako mislili, očito je da su dobro mislili: u Hrvatskoj su poštedeni i oni koji su se imenom i prezimenom hvalili smaknućem stotina ratnih zarobljenika koji su dijelom i živi bačeni u jame.

Nasuprot njima, Mladen Šafračko, kao jedan od krunskih svjedoka, umro je 1996., brzo nakon svoga svjedočenja o tim zločinima. Pisca knjige o maceljskome zločinu Frana Živičnjaka (*U vječni spomen*), također su 1998. našli mrtva u stanu u zagrebačkoj Šubićevoj ulici. Mnogi drže da su okolnosti tih dviju smrти problematične.

Urota šutnje nastavlja se unatoč naporima pojedinaca iz Crkve i nekih nevladinih udruga. Za-

grebački nadbiskup kardinal dr. Franjo Kuharić prvi je 9. lipnja 1991. održao sv. misu na grobištu Lepa Bukva. Saborska Komisija za istraživanje žrtava Drugoga svjetskog rata i porača – ukinuta nakon pobjede trećešiječanske koalicije 2000. – započela je 24. lipnja 1992. istraživati grobišta

na tom području. Istražene su 23 jame i pronađeni zemni ostaci 1.163 osobe među kojima su 21 sve-

ćenik i bogoslov. Iste su godine istraživanja prekinuta i do danas nisu nastavljena. Razlog nitko ne zna! Štoviše, skoro nitko i ne pita. A dokle seže prijezir prema mrtvima i ignoriranje živih, jasno pokazuje činjenica da nitko ne osjeća obvezu objasniti takvo ponašanje državnih vlasti. Kosti 1.163 žrtve strpane su u plastične vreće za smeće, na brzinu i bez reda, te prevezene u tavanske prostorije na Odjelu za patologiju zagrebačkoga Medicinskog fakulteta. Tamo će, kao šutljivi ali glasni dokaz nemara državnih vlasti, ležati više od dvanaest godina.

Ono što nisu željele i ne žele učiniti vlasti, odlučili su pokrenu-

ti pojedinci iz nevladinih udruga i Crkve. Na poticaj jednog od preživjelih sudionika Križnoga puta i dugogodišnjega hrvatskog političkog uznika Stjepana Brađidića i fra Drage Brgleza, župnika župe sv. Jurja u Đurmancu, godine 2004. započete su pripreme za dostojan pokop tih zemnih ostataka. Pomoćni biskup zagrebački msgr. Vlado Košić blagoslovio je 6. lipnja 2004. kamen temeljac nove crkve Muke Isusove, a 5. lipnja iduće godine nadbiskup zagrebački kardinal Josip Bozanić na temeljima nove crkve služio je sv. misu zadušnicu za sve žrtve Križnoga puta. Pokop ostataka 1.163 žrtve – najveći skupni pogreb u našoj povijesti – upriličen 22. listopada 2005., predvodili su kardinal Bozanić i prvi biskup varaždinski msgr. Marko Culej uz koncelebraciju više od trideset svećenika iz svih krajeva Hrvatske. Napokon izgradenu crkvu Muke Isusove svečano je 3. lipnja 2007. blagoslovio varaždinski biskup msgr. Josip Mrzljak. Tako su zemni ostaci nedužnih žrtava našli konačno smirenje pod debeлим krošnjama Maceljske šume. No, imamo li mi, sa svojom šutnjom i mirenjem sa Zlom, pravo na takvo smirenje? ☺

Biste predsjednika Franje Tuđmana i kardinala Franje Kuharića u Hrvatskom saboru.

Riječ urednika
fra Miljenko Stojić

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

Nakladnik:

Vicepostulatura postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subraće«

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
Vicepostulatura, Trg sv. Ante 1,
88320 Ljubuški – Humac, BiH;
Vicepostulatura, pp, 20352 Vid, RH
tel.: (039) 832-582
faks: (039) 832-585
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisk:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Godišnja pretplata:
BiH 6 KM, RH 24 KN,
EU 6 EUR, SAD i Kanada 10 USD

Slanje pretplate i dobrovoljnih priloga (s naznakom za što):
a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank:
žiroračun: 33 8100 2 20234 8065
devizni račun: SWIFT: UNCRBA 22;
IBAN: Ba 393380604818137482

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3 EUR; 5 USD

ISSN: 1840-3808

Dragi čitatelji!

Najprije vam hvala na topnom primitku prvoga broja ovoga našeg glasila. Polako ali sigurno ono ulazi u našu svijest i u naše domove. Zavrijedila je to tematika koju obrađuje. Ima li ijedne hrvatske kuće koju II. svj. rat nije bolno dotaknuo? Političke su opcije bile različite. No, prepustimo povijesti da odgovori koja je i je li ijedna bila prava. Za nas je danas važno da se prestanemo dijeliti i da zajedno čuvamo državu koju smo s mukom stekli.

Nadam se da je i ovaj broj glasila »slijedio« navedeni put. Nije nam cilj povrjeđivati ničije rane, pobuđivati na osvetu, ili nešto slično, nego samo istražiti istinu, koju je ponekad bolno sagledati, ali koja nas jedina može oslobođiti.

Pronašli smo i pronalazimo već mnoge svjedočke onoga što se dogodilo zlosretnih dana II. svj. rata. Ipak, svjedoka i svjedočenja nikada dosta. Slijedimo i najmanji trag da bismo se što više približili k pravoj istini. Zbog toga ponovno molimo i vas, dragi čitatelji, da nam u tome pomognete.

Obavijestite nas ako bilo što znate o našoj pobijenoj braći ili o onome što bi moglo dovesti do saznanja. Ponajprije će vam biti zahvalni oni na nebesima, a onda i mi. Ujedno je to prilog paljenju svjetla u našemu hrvatskom narodu koje više nikada ne će dopustiti da se takvo što dogodi. Zlo se, naime, najviše boji svjetla. Ne dopuštajmo da nas iz tame ponovno varalj.

Preporučite naše glasilo i drugima. Čim »presuše« živi svjedoci, povećat ćemo broj izlaženja. Naravno da ovom prilikom pozivamo i na suradnju. Rubrike su se prilično ustalile pa nije teško shvatiti koja grada dolazi u obzir.

O svemu onome što činimo možete podrobno svakodnevno čitati preko naših internetskih stranica. Već smo počeli raditi na njihovom preoblikovanju pa će, nadam se, biti još zanimljivije i bogatije sadržajem.

A kao i obično, 7. veljače vidimo se na Širokom Brijegu!

Mir i dobro!

I Z S A D R Ţ A J A

Iz ljetopisa	4	Odjek u umjetnosti	43
Podsjetnik	6	Razgovor	44
Povijesne okolnosti	10	Iz Vicepostulature	46
Stratišta	11	Izdavaštvo	47
Pobijeni	23	Darovatelji	47
Djela pobijenih	41		